

Pünkösöd

(„Vándorló ünnep”, húsvét után a 8. vasárnap.)

Pünkösöd az Egyház születésnapja; e napon az Atya jobbán trónoló Krisztus „hét ajándéka” száll alá: rangját, hitelét kapja a fölfele törekvő sok szép akarás.

Az apostolok feje felett lángnyelv alakjában a Szentlélek lebeg: „És mikor pünkösöd napja eljött, mindnyájan egyakarattal együtt valának. És lőn nagy hirtelenséggel az égből mintegy sebesenzúgó szélnek zendülése, és eltelé az egész házat, ahol ülnek vala. És megjelentek előttük kettős tüzes nyelvek és üle mindenkire azok közül. És megtelének mindnyájan Szent Lélekkel, és kezdének szólni más nyelveken, amint a lélek adta nékik szólások.” (ApCsel 2,2-4.)

Amint az apostolokra is kettős lángnyelvek ereszkedtek alá, úgy e csoda kétféleképp is megnyilvánul számunkra: az alászálló Szentlélek tüze parázslék az apostolok szavában, felgyújtva a hit lángját a lelkekben; s ugyanakkor a nyelveken szólás csodája a „láng” szóban is tükröződik, hiszen ez az Egyház nyelve a latin (s a belőle származó nyelvek) alapszava a nyelvre (lingva). Így lesz pünkösöd csodája az egyszeri és az egyetemes összeolvadásában még hatalmasabbá: a Krisztus igazságát a Szentlélek erejével hirdető „nyelveken beszélő” Egyház születésnapjává.

Azon a jeruzsálemi pünkösödön, amikor a zsidók az Egyiptomból való kivonulásukat ünnepelték, együtt van a tizenkét apostol (Júdás öngyilkossága után Mátyással kiegészülve); a nemzedékről-nemzedékre öröklődő hagyományban az apostolok között jelen van Szűz Mária is. Az apostolok pedig – mesterük hiányában – föltehetően féltek. Félelmüknek kettős oka adódhatott: egyrészt árvának érezvén magukat joggal gondolhatták, hogy akik kint „ünnepelnek” elég erősek voltak ahhoz, hogy a közénkszületett Istent keresztre feszítsék, s ezért bármikor velük is elbánhatnak. Félelmük másik okát a megfelelési kényszer adta: hiszen a Mester égbe távozása előtt így szólt: „Menjetek tehát, és tegyetek tanítvánnyá minden népet. Kereszteljétek meg őket az Atya és a Fiú és a Szentlélek nevében, és tanítsátok meg őket arra, hogy megtartsák mindazt, amit parancsoltam nektek! És íme, én veletek vagyok minden nap a világ végéig!” (Mt. 28, 19-20). Erre a feladatra ők azonban – Krisztus nélkül – alkalmatlannak tartották magukat. A váratlan, gyűlölet-adta haláltól való rettegés és szorongás, hogy ki-ki a társadalomban – ma is! – képtelen Isten-adta hivatását betölteni (legyen bár gyermek, középkorú vagy öreg, férfi vagy nő) kishitúséget szült szívükben; ám a Szentlélek ereje, nemcsak akkor és ott, Jeruzsálemben, hanem mindenütt amikor ennek ideje érkezik kiárad ránk, s e kettős tövű félelem fölé emel. Így talán az sem véletlen, hogy amikor „hirtelen zaj támadt az égből, olyan, mint a heves szélvész zúgása” (ApCsel. 2,2), s a kettős lángnyelv megjelent az apostolok feje fölött, közülük a legesendőbb, Péter, szólásra emelkedett és szavát mindenki értette – lett legyen görög, zsidó, vagy más nyelvű –, hiszen a Szentlélek szólt belőle (amint Jézus ezt korábban megígérte tanítványainak: „Amikor pedig átadnak titeket, ne aggódjatok előre, hogy hogyan vagy mit beszéljétek. Mert megadatik nektek abban az órában, hogy mit mondjatok. Hiszen nem ti vagytok, akik beszéltek, hanem Atyátok Lelke az, aki beszél általatok.” (Mt. 10, 19-20) E beszéd (az Ige) hatására háromezren térnek meg: „Akkor Péter, aki a tizeneggyel ott állt, felemelte szavát, és beszédet intézett hozzájuk: »Zsidó férfiak, és Jeruzsálem összes lakója! Tudjátok meg ezt, s halljátok szavamat! Nem részegek ezek, ahogy ti gondoljátok, hiszen a nappalnak még csak a harmadik órája van, hanem csak az történt, amit Joel próféta megmondott: Szolgáimra és szolgálóimra kiárasztom Lelkemet azokban a napokban, és profétálni fognak.” (ApCsel 2,14-17) „Számos egyéb szóval is bátorította és buzdította őket: »Mentsétek meg magatokat ettől a gonosz nemzedéktől!« Azok tehát megfogadták szavát és megkeresztelkedtek; körülbelül háromezer lélek csatlakozott aznap hozzájuk.” (ApCsel 2,40-41)

Pedig korábban Péter volt az, aki az Urat – minden fogadkozása ellenére! – háromszor is elárulta (...)

Péter, a kőszikla, akire Krisztus az ő szent Egyházát építette, maga is esendő volt. Péter után a többi apostol is feladatát végzendő, útnak indul. Nincs mögöttük anyagi tőke, nincs mögöttük hadsereg, nincs ember-kitalálta intézmény és mégis történelmileg „alig-idő” alatt a római birodalom lakosságának jelentős része, a java megtér, Krisztusra talál – annak ellenére, hogy a római császárok egyik kedvelt szórakozása volt a keresztényeket arénába terelvén felfegyverzett gladiátorokat vagy oroszlánokat engedni rájuk. Ezzel indul útjára Krisztus diadalmas Egyháza – és hódította meg a világot!

A Szentlélek mindig és mindenhol folyamatosan kiárad a teremtett mindenekre, de a Teremtő akaratából legteljesebb kiáradása pünkösdi és annak holdudvara (nyolcada); aki a Kárpát-hazában él, ezen alkalmon a teljesnél is teljesebben részesülhet a Szentlélek áldásában, ha Csíksomlyóra zarándokol. Ezt a helyet Isten csodával jelölte ki még a középkorban; első fatemplomát Hunyadi János idején az ideérkező ferencesek építették. De előtte is, Mária-ünnepeken már ezrek látogatták, jöttek énekes- imádságos, böjtös lélekkel – találkozni Istennel. A pünkösdi zarándoklat e szent helyen 1567-ben kezdődött (a ferencesek előtt minden jel szerint pálos szerzetesek éltek e helyen). Darvas-Kozma József pápai káplán, címzetes esperes, csíkszeredai plébános kutatásait összegezve az alábbiakat mondta e csata és a búcsú kapcsolatáról: „A ferences hagyomány és a csíki köztudat azt tartja, hogy a Hargitán, a Tolvajos-tetőn 1567. május 17-én volt egy csata a csíki katolikusok és az őket unitárius hitre téríteni szándékozó székely sereg között. Ez a harc a katolikusok győzelmével ért véget, és ennek emlékére gyülekeznek minden évben Csíksomlyón a hívek. Van azonban olyan vélemény is, mely szerint ez az ütközet nem történt meg, mivel nem lehet olyan eredeti, korabeli dokumentumot találni, amely erről írna. (...)

Búcsút engedélyezni a pápának fenntartott jog. 1300-ban VIII. Bonifác pápa szabályozta elsőként a búcsúengedélyezést. Először 50 éves ciklikusságban, majd 25 éves időközönként hirdettek búcsút a pápák. Legutóbb 2000-ben II. János Pál pápa Krisztus születésének kétezredik évfordulója tiszteletére hirdetett búcsút.

IV. Sixtus pápa Mátyás király kérésére 1471-ben búcsút engedélyezett tíz pálos kolostorban, majd 1475-ben minden pálos kolostorban. Utóda VIII. Ince pápa 1484-ben adott a pálos rendnek búcsúengedélyt pünkösdi szombatjára és vasárnapjára. Minden bizonyíték arra mutat ugyanis, hogy a ferencesek előtt a pálos rend volt Csíksomlyón. Erre utaltak az 2010-ben végzett régészeti ásatások, amelyek 14. századi leleteket azonosítottak. A monostort valószínűleg Lackfi Endre erdélyi vajda építette, fogadalma emlékére, hogy a székelyekkel a moldvai részeket megszállva tartó tatárok fölött nagy diadalt aratott 1345-ben és 1352-ben. 1421-ben, majd 1432-ben a törökök, amikor feldúlták a Székelyföldet, felégették, földig rombolták a kolostort is. Sok szerzetest megölhettek, ugyanis a pálosok harcos rendet képviseltek, életüket is képesek voltak áldozni azért, hogy a pogány ne tiporja Mária országát. A túlélők a Salvator-remeteségbe húzódtak vissza, lemondva a lerombolt monostorról.

A remetéket a nép szívesen felkereste a Salvator-hegyen. Hunyadi János vajdának és a pápa követének, Újlaki Dénesnek jogában állt egy szerzetesrend monostorát egy másiknak átadni, így kaphatta meg ezt a ferences rend 1442-ben. 1448-ban a hitélet és középfokú oktatás is elindult már a csíki konventben, mert a tizenkét felsőfokú végzettséggel rendelkező szerzetes közül kettő mindig a középfokú iskolát vezette. Valószínű, hogy a pálos hagyományból a ferencesek a búcsút is átvették.

János Zsigmond fejedelem Csíkba küldött kilenc prédikátort, hogy térítsenek mindenkit unitárius hitre. Mikes kapitány úgy bánt el velük, mint Mátyás király a huszitákkal: nyakig a földbe ásatta őket. Ahogy mondta: elültette a palántákat, amelyek persze imígyen nem kelhettek ki. Ennek hatására Telegdi Mihály királybíró összegyűjtötte a Homoród-menti és Nyikó-menti unitárius székelyeket, akiket szabad rablás ígérete mellett arra biztatott, hogy meginduljanak

Csík ellen. Mikest élve elfogták, hogy pünkösöd napján Udvarhelyen kivégezzék. Egy Fabritius nevű diplomata pap, aki János Zsigmond udvarához tartozott, levélben értesítette a csíkiakat. A térítésekről tudhatunk a szentegyházi katolikus egyházközség 1572-ben írt panaszleveléből, amelyet Báthory István fejedelemhez küldtek, hogy az udvarhelyi királybíró nem engedi, hogy körmenetet tartsanak, papjuk legyen, ami akkoriban ellehetetlenítette a működésüket. A fejedelem visszaírt a bírónak, hogy engedélyezze az egyházközség akadálytalan működését. Szintén Báthory István telepítette be a jezsuita szerzeteseket, megalapítván 1580-ban a kolozsvári egyetemet. Ezek a jezsuiták amikor 1581-ben Csíkban misszióztak, értesültek a csatáról, és mivel minden újtukról, tapasztalatukról be kellett számolniuk, lejegyezték a történetet is. 1729-ben Péterffy Domokos ferences misszionárius másolja ki – az akkori rendházfőnök engedélyével – ezt a dokumentumot. Ugyanezt a jezsuita forrást használta fel később Cserei Farkas is.”

Darvas-Kozma József elmondásából tudjuk, hogy 1572 és 1780 között több mint harminc olyan utalást talált, köztük a csíki papság és a szentegyházi hívek 1735-ben kelt levelét, amely a hargitai csata győzelme nyomán fogadalmi búcsúként tünteti fel a csíksomlyói pünkösdi búcsút, „tehát nem 1567-ből ered, de a győztes csata egy újabb patinát, erőt, hírnevet adott neki”.

Legutóbb, 1949-től 1962-ig a földi hatalom akadályát tette a zarándoklatnak, de azóta minden esztendőben a magyarság java – nemcsak a Kárpát-hazából, hanem a földi világ legtávolabbi helyeiről is – idelátogat, évről-évre egyre többen és többen. A székelység hite szerint Trianon gyalázata fölé – gyarlóságunk és tévelygéseink ellenére – az itt teljességgel kiáradó Szentlélek ereje emeli a nemzetet. Csíksomlyó – minden vadhajtsa ellenére – a nemzet magára- és Krisztusra találásának szent helye.

Néhány esztendeje Csíksomlyó pünkösdszombati szentmiséjével együtt Pilisszántón is szentmisét mondanak. 2017 óta a budai szent Anna-réti ájtatosság is a csíksomlyói és pilisszántói imádsággal egyidőben, azonos rend szerint történik.

A pünkösdi, csíksomlyói zarándoklat szerves része a „napnézés”: pünkösdre virradó hajnalon a zarándokok a Kis-Somlyó oldalán lévő Szent János keresztelőkápolna előtt (manapság inkább a nyeregben) várják a Szentlélek erejét sugárzó, „Boldogasszony kapujában” fölkelő Napot – akit a székelyek és csángók (hagyományát tartó vidéken a mai napig) áldottnak neveznek. E Napban ők a „repecskélő” Szentlelket, egyesek Boldogasszonyt, az Istenszülő asszonyt a gyermek Jézussal látják megjelenni. A napnézők egy villanásnyi időre szent révületbe esnek, ízelítőt kapván az öröklétből. Mindennek valósulásához hozzá tartozik a gyalog-zarándoklat (Erdély némely vidékéről napokig gyalognak kereszt és zászló alatt, de újabban Nyugat-Magyarországból is érkeznek gyalogszerrel!); a zarándokok „beköszöntése” a kegytemplomba Babba Máriához, mintegy jelezve a „Mindenki Édesanyjának”, nemzetünk örökös Királynő Asszonyának: megjöttünk hívásodra, a Te örökös otthonodba. A zarándokok ezután a Kis-Somlyó oldalán lévő meredek „Jézus-hágó” tizenégy stációkeresztjét látogatják és imádkozzák végig, ezáltal újra meg újra átélve Krisztus szenvedését. Éjszaka a Salvator-kápolnában, a mellette levő tisztáson, a kegytemplomban, régebben a csobodfalvi Péter-Pál-templomban is böjtös virrasztást tartanak; mindezen szertartás-láncolattal előkészítik fényt óhajtó lelküket a „mindenség templomában” történő hajnali csodára.

Pünkösdben is jelen van húsvét és karácsony is: az éjjeli virrasztás és a tizenégy stáció húsvétot, a napnézésben pedig, a Nappal-Napban megszülető Jézus – az Igazság Napja, Sol Istitutiae (Mal.3,20) – karácsony örömét idézi meg.

A 2000-es évek után nemsokkal a Kárpátok Széphavasa is újra szerepét kapta pünkösöd hétfőjén. A középkorban az itt épült Szentlélek-kápolna a Kárpátokon túli csángó magyarság és a székelyek (a különböző szerepű magyarság) találkozásának szent helye volt. Mária Terézia veszteglőzár-rendelete (1744) vetett véget a csángók és székelyek pünkösöd szombati e helyen

való találkozásának, ahonnan a csángatók („riasztók”) és a határvédők népe együtt zarándokolt Csíksomlyóra. Pünkösdi hétfőn, visszamenetükben itt köszöntek el egymástól. (...)

A második ezredfordulót követően először egy apró zarándokcsapat, majd egyre többen keresték föl a Szentlélek-kápolna romjait pünkösdhétfőn, litániát téve a nemzet fölemelkedéséért. E buzgóság egyesületet létesített (Széphavas Egyesület), amely kalákamunkával, s a Kárpát-hazai hívek adományaival újraépítette a Szentlélek-kápolnát. 2014-ben, amikor pünkösdi hétfőn Tamás József, a székelyek segédpüspöke felszentelte a templomot, több százan voltak jelen ekkor a Kárpát-haza különböző részeiből és a hazán kívüli szórvány-magyarságból: voltak itt újra csángómagyarok is (nemcsak a gyimesből, de Moldvából is) és ekkor a kápolna Isten-adta szerepéből következően újabb csoda történt: az egymással szembenálló, egymást vádoló két szomszéd falu (Csíkszépvíz és Gyimesfelsőlók) zarándoknépe a szentelés alkalmán kibékült egymással. A magyarság egyesülése e sátáni, mindent és mindenkit szétszóró, egymás ellen fenekítő időben a Szentlélek erejéből újra elkezdődött.

Pünkösdi valamikor a nyár bevonulásának látványos ünnepe volt. Néhány faluban ekkor állították a hajnalfát, a legtöbb helyen azonban e napon táncolták ki. A délelőtti istentisztelet után számos helyen lánysétát tartottak, s kántáló gyermekek járták a házakat. Délután a falu népe teres tisztásra, vagy a községi legelőre vonult ki, ahol a legények „lófuttatást”, „bikahajszot” és kakasnyakazást tartottak. A legényvetélkedőben az ember gazdaként, a teremtett élő mindenképp gazdájaként szabályozni vélte a határban lévő növények szárbaszökkenéssel járó „birkózását” is. Aki a lófuttatásban vagy a bikával való harcban győzött, azt pünkösdi királlyá avatták. Rendszerint a pünkösdi király lett egyben a legénybíró is. A legénybíró-választásnak ezen vetélkedési módjában a tisztségviselésre alkalmas személy tisztségbe kerülésének őstársadalmi formája maradt meg. A legénybíró jelvénye királyi pálcá volt, amellyel egész éven át fenýíthetett is; a Dunántúlon koszorút, másutt koronát és pántlikát kapott. Ő kezdeményezte a mulatságokat, szokásjátékokat, s rendezte vasárnap délelőttönként a legénybírói „igazlító” gyűlést. A legénybíró deres, kaloda nem fenyegette; borát a földesúr vagy az elöljáróság fizette; lovát és marháit a legénytársak őrizték; hivatalos volt minden lakodalomba, házi-, vagy kocsmái összejövetelre; a rendtartás ellen vétő legényekre bírságot, vagy „lapickaütést” rótt ki; neki minden legény engedelmeskedni tartozott. Hatalma valóságos hatalom volt: az életet merevítő, római típusú társadalmi rendszerben így az Isten-adta szabadság valósulhatott; ez a forma a vének tanácsa, az „igazlatógyűlés”, a sógorság és komaság sajátos valóságával együtt a Kárpát-hazában hagyományát tartó vidékein lehetőségét adta és adja ellenséges társadalmi és intézményi közegben a magyarság megmaradásának. Ezek az Istentől való őstársadalmi formák a Szentlélek mindenképp fölött való, az ember gyarlósága fölé emelő erejét valósították.

Szerte az országban pünkösdi „királynéjártást” is tartottak. A királynét rendszerint szalagokkal és virágokkal ékesítették; kendője volt, fejét koszorú koronázta, s arcát fehér fátyol fedte. Csallóközben hat pünkösdi lány talpig fehérben, koszorúsán járta a falut és szépen felöltöztetett virágos, koronás fabábot vittek magukkal, a „kiránét”. Palócföldön négy fehérre hámozott botocskára feszített piros kendőt tartott négy leány a királyné feje fölé, akit a menet ünneplőruhás lányai körbetáncoltak. Két nagyobb lány vezette Somogyban a négy-öt esztendő királynét – növekvő kedve az ilyen korú kislánynak a legnagyobb! Ugyancsak itt a királyné neve „cucorka” volt, ami a fonóban kenderszöszből csavarintott, jóslásra szolgáló bábockát jelentett. A cucorka kísérete, az önmagában is termékenységet jelentő, gyorsan szárbaszökkenő kender emlegetésével kívánt bőséget, magasra emelve a királynét: „akkora kenderünk legyen, mint a mi cucorkánk!” Mátravidéken a „pünkösdi kiráné” fejét rózsakoszorú ékesítette tizenkét tagú kísérete fehér ingvállba és piros virágos szoknyába öltözött.

Palócföldön a pünkösdi királyné kapta a hatalmat és a büntetés pálcáját. Ugocsán a király maszkot viselt, fején papírkorona ékeskedett, mellén háborús érdemrendek, s két maszkos palatinusa kísérte.

Amint a pünkösdi király szerepe a határban birkózó növényi életet szabályozta, úgy a pünkösdi királyné a vele rokon nő-növényi élet szárbaszökkenését segítette.

Az ország számos vidékén a pásztorok gonoszúzó „kongózást” tartottak e napon. Féreg- és betegségűző napnak számított. Sok helyen hajnalban fehér lepedővel harmatot szedtek a lányok, s a patakban fürödtek. Az állatokat zöld ággal ékesítették és „életvesszővel” meg is veregették.

Idő-, és termésjósló napnak is számított pünkösdi magasztos ünnepe.